

az „úri huncutságot“ nemcsak hogy eltanulták, de azt hihetetlenül magas színvonalra fejlesztve alkalmazzák. Ezek aztán semmitől sem riadnak vissza céljaik elérésében. Igazat csak véletlenül szoktak mondani. Vallják és gyakorolják azt az elvet, mely szerint mindent az érdek és önzés játéka határoz meg, amint azt annakidején hallották vagy tapasztalták attól a „született úri embertől“, aki egykor az első döntő befolyást gyakorolta fogékony lelkiségükre. Szerencsétlenség ez vagy szerencse? Ahogy vesszük. A köz szempontjából mindenesetre nagy szerencsétlenség. Az egyénekre nézve gyakran szerencsének látszik, mert az ilyenek jobban boldogulnak, mint az első csoportba tartozó nehézkes fellépésű, de tisztalelkű, igazságkereső „falusiak“, akik közül némelyek annyira emlékeztetnek Cervantes halhatatlan szimbólumára, a nevetségés és ugyanakkor tragikus Don Quijote-ra.

Bármint is fogjuk fel a kérdést, egy bizonyos: a magyar középosztály felfrissülése, talán nemzetünk jövője függ attól, hogy a falusi származású tehetséges értelmiségiek évről-évre növekvő tömege miképpen fog beilleszkedni és elhelyezkedni a számára új társadalmi rétegbe. Videant consules!

BIRÓ SÁNDOR

KÖNYV A FALUN

AZ ELŐTT, aki tisztában van a könyvtárak nagy nevelő szerepével, egyáltalán egész jelentőségével egy nemzet szellemi életében, cseppet sem lehet vitás, hogy ennek az intézménynek elvileg az ország minden lakójáig el kellene érnie. Nemcsak a városlakónak lehet igénye arra, hogy szellemi látókörét kitágítsa, és nem lehet az ő külön kiváltsága, hogy a mindennapok robotjában szellemi felüdülést találhasson. De még maga a közösség sem mondhat le arról, hogy a szellemi emelkedés lehetőségét minden rétegre kiterjessze. Ezek a szempontok mindenütt eléggé hangsúlyozzák a falusi könyvtárügy fontosságát. Nálunk még külön hangsúlyt kap a kérdés azzal, hogy Magyarországon sokkal nagyobb a falu jelentősége, mint tőlünk nyugatra. Magyarországon e kérdés kapcsán nemzetünk legjelentősebb rétegeről van szó, akár a számok, akár a magyarság szemszögéből nézzük a dolgot. Ezért itt a felvetett kérdés egyenesen azt jelenti: mindegy-e nekünk, hogy népünk legkiterjedtebb s legmagyarabb rétege európai szinten vesz-e részt a nemzet életében, vagy pedig ebből szellemi hátramaradása következtében kirekesztődik?

Csakhogy amilyen könnyű a falu egyenjogúságát elismerni a felvetett kérdésben, épp olyan nehéz ennek az egyenjogúságnak a gyakorlatban érvényt szerezni. A falusi könyvtár Összehasonlíthatatlanul nagyobb nehézségekkel indul, mint a városi. Mi a főkülönbség köztük? Az, hogy a városi könyvtár nagy tömeg emberre támaszkodhatik, s ez a nagy tömeg ember erősebb anyagi alapot és kiterjedtebb olvasóközönséget jelent. Ebből úgyis szólván mindent megérthetünk. Mindaz, ami a könyvtárat elevenné teszi, a városban elérhető. Gazdag, változatos könyvanyag és ennek állandó felfrissítése, alkalmas helyiség és képzett könyvtáros, aki képes a könyvtár nevelő munkáját végezni,—ezek közül a városban egyik sem tartozik a lehetlenségek közé. De hogy keljen mindebben versenyre a falu a maga gyatra anyagi eszközeivel és kevés olvasójával? Hogyan merjen a városival egyenrangú, színvonalas könyvtár megteremtésére vállalkozni, mikor nála ehhez szinte minden előfeltétel hiányzik? A falusi könyvtárügy egész fejlődése folyamán erre a kérdésre kerestek feleletet.

A falusi könyvtár első formája az önálló, független kiskönyvtár. Könyvtárat minden faluba! — hangzott fel a jelszó több mint száz esztendeje, s azóta egy egész korszakot lehet vele jellemezni. Persze ez a korszak az egyes országokban különböző időben kezdődött, sőt némelyikben még ma is tart. Közös azonban az, hogy először mindenütt független, apró könyvtárak létesítésével gondolják a Kérdést megoldhatónak. A részletekben lehetnek eltérések, néhol pl. az állam, másutt a község adja az anyagi fedezetet, ismét másutt ketten együtt; a cél mindig az, hogy minden falunak meglegyen a maga külön könyvtára. Mi volt ennek a megoldási kísérletnek az eredménye?

Hadd idézzünk mindjárt egy nagyon régi tanulságot. New-York állam az 1838-as könyvtári törvényben 55.000 dollárt irányzott elő vidéki? kis könyvtárak számára könyvbeszerzésre. Egyben feltételképpen kikötötte, hogy azok maguk is hasonló összeggel járuljanak hozzá. Az erőteljes anyagi támogatásnak az lett a következménye, hogy 1847-ben már több mint 8000 kiskönyvtár működött, összesen 1,338.848 kötetel. (Egy könyvtárra átlag 166 kötet esett.) A fejlődés a további években még folytatódott, 1853-ban 1,600.000 kötetel érte el a tetőpontját. Attól kezdve azonban megkezdődött a hanyatlás, majd a lassú halódás. Végül is 1892-ben feladták a rendszert, s valamennyi kis könyvtárat beolvasztották az iskolás gyermekek könyvtárába.

Sajátságos, hogy ez a gyors elaggas mindenütt megismétlődik. A legnagyobb jóakarat sem képes megakadályozni, mert a sokezer apró könyvtár színvonalon tartása olyan Összegeket igényelne, amelyeket sehol sem tudnak erre fordítani. De igazában már az indulás olyan, hogy nem igen lehet várni azoknak az igényeknek a kielégítését, amelyeket egy jó könyvtárral szemben joggal támaszthatunk. Az önálló falusi könyvtár keretei mindig szegényesen szűkek. 2—300 kötetbe mindent beleszorítani nagyon nehéz, sőt mondhatni, reménytelen vállalkozás. Meg lehet próbálni, de a túlságos igyekezet olyan sűrített könyvanyaghoz vezet, amely kezdő olvasókkal egyáltalán nem olvastatja magát. De tegyük fel, hogy sikerült a kis falusi könyvtár anyagát a legmegfelelőbbben összeválogatni. Akkor is megmarad a veszély, hogy ezt a kis könyvanyagot bizonyos idő alatt elolvassák, s az érdeklődést tovább már nem tudja lekötöni. A falusi kiskönyvtárnak az a tragédiája, hogy mire rákapatna az olvasásra, már ki is merülnek a lehetőségei. Még pedig ennél nagyobb olvasási szomjat ébreszt valakiben, annál hamarabb éreztetni a határait is. Nyilvánvaló, hogy a könyvtárat nem elég megteremteni, anyagát időnként meg kellene újítani, sőt az érdeklődés növekedésével kereteit folyton tágítani kellene. Sajnos erre a falunak nincs lehetősége, s ezért van az, hogy a pangás bizonyos idő múlva okvetlenül beáll.

A magyar fejlődés hasonló tanulságokat mutat. Nálunk kisebb, helyi jelentőségű kísérleteken kívül a világháború előtt két országos jelentőségű kezdeményezés történt. Az egyik a földművelésügyi minisztériumé volt s gazdasági szakkönyvek gyűjteményét vitte a falura. (A vüágháború kitöréséig 3815 helyre majdnem félmillió kötetet.) Ez a vállalkozás tehát kezdettől fogva speciális, szűk területre korlátozódott, s nem is igényelte, hogy a falusi könyvtárügy egész kérdésének megoldása legyen. A teljes, igazi népkönyvtár megteremtésére az 1897-ben életre hívott Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége vállalkozott. Négyféle könyvtártípust —. 2000,1000,400 és 300 koronásat állított össze (mindegyiket vegyes tartalommal), s ezeket a szóbakerülő faluk igényei szerint osztotta szét. Ilyen módon a világháború kitöréséig 1457 könyvtár létesült. A fejlődés lassúsága magának a Tanácsnak is állandó gondot okozott. Már 1909-ben írja Wlassics Gyula, a Tanács elnöke a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett memorandumában, hogy hazánk 12.605 községével szemben „az egy évtized alatt létrejött könyvtárak száma elenyészően csekélynek tűnik fel“.

Valóban, azokkal az anyagi lehetőségekkel, amelyekkel a Tanács és Főfelügyelőség rendelkezett, száz esztendő sem lett volna elég ahhoz, hogy minden falu a maga könyvtárához jusson. Pedig egyéb bajok is jelentkeztek. Az 1912. évi másik emlékirat megemlékezik arról, hogy „az eleinte élénk érdeklődés új táplálék híjján évről-évre csökken s nem egyszer teljesen megszűnik“, s hogy ez „kizárólag a fejlesztés hiányának tudható be“. Az ország nagyrésze még könyvtár nélkül volt, s a meglévő könyvtárakon már félreismerhetetlenül mutatkoztak az elavulás jelei! Ezért a Tanács és Főfelügyelőség a világháború körül már azon az állásponton volt, hogy az izolált kiskönyvtárak helyett egybeült kell a megoldást keresni.

Sajnos a világháború s az utána következő megrázkódtatások a meglévő népkönyvtárakat is, a Főfelügyelőség életrevaló terveit is elsodorták. Az újjáépítés megegyezően megkísérelte az önálló falusi könyvtárak megteremtését. 1923-ban a népkönyvtárügy az iskolán kívüli népművelés keretébe került, s ebben a keretben 1927-ben népszövetségi kölcsönből 1500 falusi könyvtár létesült. Újra négy típust állítottak össze, nagy-, közép-, kis- és tanyai könyvtárat, úgy hogy a legnagyobb könyvtár 250, a legkisebb 130 kötetel rendelkezett. A további fejlődésnek megint két irányba kellett törekednie. Először is szaporítani kellett a könyvtárak számát, hogy minden falu el legyen látva olvasnivalóval. Sajnos, ez a törekvés most sem sikerült úgy, ahogy a remény kitervelte. 1935-ig 1500-ról mindössze 1625-re lehetett felemelni a falusi népkönyvtárak számát. Ezért 1936-tól kezdve úgy próbálnak minden falu igényének eleget tenni, hogy a fenti típusok szerint újabb népkönyvtárakat már nem létesítenek, ellenben minden község megkapja a Népkönyvtári Sorozatban megjelenő köteteket. (Idáig megjelent 36 kötet.) A fejlesztés másik iránya, amiről szintén nem lehetett lemondani, a meglévő könyvtárak anyagának állandó felfrissítése, gyarapítása volt. Ma a „nagykönyvtár“ több mint 400 kötetet tartalmaz, s a „tanyai könyvtár“ állománya is eléri a 230 kötetet. Sajnos azonban ez is kevés azokkal az igényekkel szemben, amelyeket az élet támaszt. Bisztray Gyula szerint a könyvek kihasználása évről-évre csökken. Míg 1932—33-ban egy népkönyvtári kötetet 2,3-szer vettek ki, 1933—34-ben csak 2-szer, 1934—35-ben pedig csak 1,8-szer. „A csökkenés magyarázata az, hogy a lakosság a könyveket egy időn belül kiolvassa, és már csak az újabb könyvek iránt érdeklődik.“¹ Teljesen ugyanazt a folyamatot látjuk tehát megisméltódni, ami a világháború előtt egyszer már végbement. Hogy ezek után mit várhatunk majd egy 36 kötetes könyvgyűjteménytől, mindenki elgondolhatja.

Az elszigetelt kiskönyvtáraknak az a bajuk, hogy a rájuk fordított tömértelen összeggel sem lehet megakadályozni, hogy kereteiket egyre inkább ne a már ismert és megunt könyvek töltsék ki. Hogyan lehetne mármost ilyen szűk keretek között is állandóan felfrissíteni a könyvtár anyagát, — ezt a kérdést akarja megoldani a falusi könyvtár második típusa, a v á n d o r k ö n y v t á r. Vele az állandó, helyhez kötött könyvtár helyére az ideiglenes letét lép, a cseregyűjtemény, amely időnként útra kél, másnak adja át a helyét. Hangsúlyoznunk kell, hogy a vándorkönyvtár típusával okvetlenül együtt jár a falusi könyvtárügy központosítása, már csak azért is, mert a cserének tervszerűen differenciált könyvanyag a feltétele. A központ állítja össze a cserélendő könyvanyagot, s ugyanő irányítja a vándorlást, összeállít pl. tíz százkötetes és tíz ötvenkötetes könyvsorozatot. Ezeket vagy egyenként, vagy változatos kombinációkban az egyes letéthyelyekre küldi, bizonyos ideig otthagyja, később pedig, mikor az érdeklődés már feltehetőleg kimerült, új anyag odaküldésével egyidejűleg továbbviszi.

Ennek a rendszernek kétségtelenül nagy előnye, hogy a falu nem kénytelen egyszersmindenkorra beérni a maga kis könyvgyűjteményével, hanem azt időnként új anyagra cserélheti át. Maga a központ sem kénytelen 2—300

¹ Bisztray Gyula: Népkönyvtár és vándorkönyvtár. (Néptanítók Lapja. 1935. 871. l.)

kötetbe mindent belezsúfolni, hanem nagyobb kerettel dolgozhat. A példánkban említett 1500 kötetes keret pl. már meglehetősen változatosságot enged meg. A tapasztalat mégis azt mutatja, hogy még ebben a típusban sem találta meg a falusi könyvtár a maga igazi, végleges formáját. Azokat a vándorkönyvtárakat például, amelyeket Németországban létesítettek, épp az utóbbi években szüntetik meg sorjában, mert mechanikus, lélektelen cserélgetéssé fajultak, s az olvasók kívánságának nem tudnak eleget tenni. Ne felejtjük el, hogy előre kész, állandó sorozatokról van szó, az olvasók igényeiben pedig az élet változatossága tükröződik, s ezt nem elégítheti ki ez a merevség. Hányszor megtörténik például, hogy a sorozat egy része még a lejárat előtt feleslegessé válik, némely kötetei viszont még azután is maradhatnának, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy közben új olvasók is jelentkeznek. De a sorozat a maga egészében marad, vagy megy tovább. A sorozat összeállítói és irányítói ilyen egyéni részletekre nem lehetnek tekintettel, ahhoz ők túlságosan távol állnak a valóságos olvasóktól.

Ezt a merevséget próbálta kiküszöbölni a vándorkönyvtár egyik változata azáltal, hogy esetről-esetre, az egyes könyvtárak szükségletének a figyelembevételével igyekszik összeállítani a szétküldendő könyvanyagot. Ebben az esetben tehát a vándorládák helyére a kisebb postacsomagok lépnek, s ezek valóban minden tekintetben nagyobb mozgékonytárat engednek meg, (pl. tetszésszerű időközökben cserélhető). Egyes könyvtári központok odáig mennek, hogy az egyéni kéréseket is hajlandók kielégíteni külön, egyes személyeknek szóló könyvküldeményekkel. Sajnos azonban ez előnyöknek igen nagy ára van. A csomagolás és szállítás elképesztően nagy összegeket emészt fel, s mennél inkább vagyunk hajlandók az egyéni kívánságokat honorálni, annál nagyobb. Arról pedig, hogy a költségeket az olvasókra hárítsuk át, népkönyvtár esetében szó sem lehet. De a költségesség mellett további hátránya ennek a módszernek körülményessége is. A könyvek előkészítése, becsomagolása, kicsomagolása igen sok időt és fáradságot igényel, úgyszólván az adminisztráció köt le minden erőt. S a sok költség és fáradság végül nem is vezet célhoz. A sajátos, aktuális szükségletek kielégítése nem képzelhető el az olvasóval való személyes kapcsolat nélkül. A vándorkönyvtár legrugalmasabb változatának is ez az Achilles-sarka. Azok, akik a könyveket előkészítik, csomagolják, nem látják maguk előtt az olvasót, akinek ez a munka szól, sem az olvasó nem mondhatja el a maga kérdéseit vagy tanulságait. Pedig tudjuk, hogy a népkönyvtárat épp a nevelő szerepe nélkül nem szabad elképzelnünk. Benne a könyvtáros feladata nem merülhet ki abban, hogy egy kitöltött űrlap alapján kiutalja a kívánt könyvet, ellenkezőleg, neki állandóan tanáccsal, felvilágosítással kell az olvasó mellett állnia, fejlesztenie, vezetnie ízlését, kikérdeznie az elolvasott könyv felől, s ha lehet, új szempontokra hívni fel figyelmét. Mindez lehetetlen a vándorkönyvtár bürokratizmusában. Természetesen van a helyi könyvtárnak is könyvtárosa, de az képzetlen könyvtáros, s neki magának is tanácsadásra lenne szüksége.

A vándorkönyvtár mégis nagy lépés a falusi könyvtárak történetében. Ha csak átmeneti típus is, vele jutunk tovább az önálló kiskönyvtárak izoláltságán. Magyarországon a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa vezette be először, amikor látta, hogy önálló könyvtárat lehetetlenség mindenhol juttatni. Tízféle sorozatot állított össze, s ezeket kisebb központokból köröztette. Másodszor a második válsággal kapcsolatban jelenik meg a vándorkönyvtár hazánkban. 1935-re nyilvánvalóvá lett, hogy az állandó könyvtárak négy típusával nem tudunk minden faluba eljutni, egyúttal az is, hogy a meglévő könyvtárakban máris tetemes olvasatlan anyag található. Az 1935—36-ban meginduló második népkönyvtári kísérlet tehát kiemelt a meglévő falusi könyv-

tárak anyagából nyolcvan-kilencven kötetet, s ezt a gyűjteményt az illető községek körül fekvő könyvtáratlan községekben kezdte vándoroltatni. Sajnos, a kísérlet nem volt hosszúéletű. Még ebben a szerény formában is olyan pénzügyi és adminisztratív nehézségekkel járt, hogy csakhamar le kellett mondani róla.

A vándorkönyvtárnak az a hallatlan jelentősége, hogy rajta keresztül született meg a falu könyvtárának modern típusa: a táj könyvtár. Kezdetben, mint láttuk, még nagyon emlékeztet az apró kis falusi könyvtárakra, zárt, elszigetelt gyűjteményekből áll maga is. A fejlődés azonban kikényszeríti a szűk keretek feloldását, s ezzel a vándorkönyvtár útja a táj-könyvtár felé vezetett át. Az a tény is erre fele mutat, hogy meghatározódik a helye is. Ez korántsem tetszőleges. Nem lehet pl. az ország egész szervezetét minden esetben a fővárosba központosítani. A vándorkönyvtár ott mutatkozott valóban eredményesnek, ahol az ellátott terület már elég nagy ahhoz, hogy szilárd anyagi alapot nyújtson, másrészt azonban a közvetlen érintkezés lehetősége még nem tűnt el. Ha ezen a földrajzi ponton a vándorkönyvtár igazi, nagy, önálló könyvtárrá nővi ki magát, előttünk áll a táj-könyvtár.

A tájkönyvtár épp olyan egységes nagykönyvtár, mint pl. egy jól kiépített városi könyvtár. Csak éppen nem egy város, hanem egy egész vidék igényeit van hivatva kielégíteni. Itt már végleg nem a falusi könyvtár az egység, a tájként mint egész teremt magának könyvtárat. Mégpedig minden igényt kielégítő modern könyvtárat. Hogy ezen az alapon milyen hatalmas könyvtárak jöhetnek létre, arra csak egy példát említünk meg. Angliában az elmúlt világháború folyamán kezdték megszervezni a grófsági könyvtárakat (county library) tisztán a falusi lakosság számára. Ezek a könyvtárak a háború után olyan hatalmas fejlődésnek indultak, hogy ma már méltó versenytársai a városi könyvtáraknak. Míg 1921-ben a legnagyobb grófsági könyvtár kb. 18.000 kötetel rendelkezett, 1935-ben már volt grófsági könyvtár, melynek állománya a 260.000 kötetet is meghaladta.

Hogy a tájkönyvtárak a világháború után olyan nagy fejlődésnek indulhattak, abban kétségtelenül jórésze volt annak is, hogy a modern technika egy egészen nagyszerű eszközt bocsátott rendelkezésünkre: a könyves autóbust. Ma már a nagy Amerikától a kis Dániáig mindenfelé ezek kapcsolják össze a tájkönyvtárakat a falvaikkal. Hogy magunk előtt lássuk, csak egy igényesebb, fedett teherautót kell elképzelnünk, amelyen belül (esetleg kívül is) polcok futnak körül. A polcokon 1000—2000 kötetet lehet elhelyezni, s ezekkel, meg egy képzett, ügyes könyvtárossal az autóbusz állandóan úton van, hogy a tájkönyvtárat minden kis faluban hozzáférhetővé tegye. A modern tájkönyvtár tehát a központosítás előnyeiért már nem kénytelen feláldozni az olvasókkal való személyes kapcsolatot. Maga az állandóan friss könyvanyag is nagyjelentőségű, de talán még ennél is jobban kell hangsúlyozni, hogy a könyvekkel utazó könyvtárossal a tájkönyvtár személyzetének nagyobb tudása és tapasztalata is bárhol rendelkezésre áll. Most nyílik meg igazán a lehetőség a könyvtár nevelő munkájának a kifejtésére. Ha Franz Schriewer szerint a népkönyvtár mindig személyes könyvkölcsönzés, s lényegét az a kép fejezi ki, amint az olvasó és a könyvtáros a könyvszekrény előtt állanak, akkor ez a kívánság a könyves autóbusz esetében tökéletesen megvalósult. A könyvtáros nem úrlapokon keresztül érintkezik az olvasóval; a könyvtár itt egyúttal tanács, felvilágosítás, vezetés is az olvasásban, még pedig olyan személyiségen át, aki ezt a feladatot be is tudja tölteni. Mennyivel több ez, mint a vándorkönyvtár személytelen csomagjai! Sőt a mi esetünkben a könyvtáros nevelő lehetőségei még azzal is tágulnak, hogy nemcsak a jelenlevő könyvanyagra támaszkodhatik. Személyében egy igazi,

modern nagykönyvtár van virtuálisan jelen, s ha a beszélgetés folyamán a kéznél levő könyveken túlnyúló igényeket venne észre, legközelebbi útja alkalmával ezeket is módja van kielégíteni.

Lehetetlen lenne a könyvesautó minden előnyét felsorolni. Okvetlenül meg kell azonban említenünk azt a nagy publicitást, amelyet a tájkönyvtárnak biztosít. Sajnos mindenfelé vannak népkönyvtárak, amelyek úgy bújnak meg egy rejtett szobasarkokban, hogy úgyszólván a létezésükről sem igen tudnak azok, akikért ott vannak. Nos, a könyves autóbust lehetetlen észre nem venni. Már a pusztá megjelenésük propaganda. Ahogy végiggördülnek a falun, magukra vonják a figyelmet, szinte mondják: vagyunk, itt vagyunk, vegyetek igénybe! Ez a nagy elevenség, életszerűség, amely a könyves autóból mindenféleképpen kiárad, érteti meg, hogy oly gyorsan szorítja ki a megelőző formákat. „Ötven-hatvan kötetes csomagok küldése — olvassuk az angol County libraries manualban — hamarosan a múlté lesz. Az általános irányzat az, hogy a csomagok helyére a könyves autó lép, s ez viszi a könyveket — és a könyvtárost — a faluba.“

Nagy tájkönyvtárak létesítésének igazában csak azóta van értelme, mióta mindenütt hozzáférhetők. Könyves autóbusz nélkül a falu számára alig lenne jelentőségük, — mai formájukban azonban alkalmasak arra, hogy egy egész vidék olvasási igényét csodálatos méretekre felszítsák. Egy példa erre. 1930-ban létesítették a Carnegie Corporation adományával a Fraser-völgy tájkönyvtárát Kanadában. A könyvtárnak, amelynek körülbelül 45.000 lakost kellett ellátni olvasnivalóval, csakhamar sikerült az egész kijelölt vidéket bevonni a működésébe. A nagyobb helyiségekben lerakatokat, a kisebbekben kölcsönző állomásokat létesített, s mindegyiket a könyves autóbusz által látta el könyvanyaggal. Helyiség, fűtés, világítás a község feladatai közé tartozott. A könyves autóbusz havonta kétszer jelent meg minden községben, természetesen ott is, ahol állandó lerakata volt. Ilyenkor magával vitte a külön kérések anyagát. Ezenkívül vitt 1000—1200 kötetet, amelyekből szabadon lehetett választani. Ezzel a munkával sikerült elérni, hogy a harmadik esztendőben a tájkönyvtárnak 16.000 olvasója volt (a lakosság 35%-a), s egy olvasóra évi átlagos 15 kölcsönzés esett!

A tájkönyvtárak rendszerének életrevalóságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az előző rendszerekből fel tudott szívni magába mindent, ami ott jónak bizonyult. Félreértés lenne pl. azt gondolni, hogy a tájkönyvtár mellett az egyes falunak nem lehetnek saját könyvei. A különbség nem itt van. Állandó könyvanyagra továbbra is szükség lesz a faluban, csakhogy ezek most már olyan könyvek lesznek, amelyek valóban mindig kellenek (enciklopédikus, gazdasági, technikai jellegű művek). A változó könyvanyagról a központ gondoskodik. A hosszabb időre szóló letétek intézményét szintén nem ejti el a tájkönyvtár, de ezek is elevebbek lesznek. Most már végleg elveszítik merevségüket, s a mindenkori aktuális igényekhez simulnak. Helyi könyvtár és központ között mindenben egészséges szerepmegosztás érvényesül; a központ azt a munkát végzi, amit a helyi könyvtárak amúgy sem tudnának elvállalni. Az épület, az állandó anyag kezelése, a helyi személynzet, nyitási idő a helyi hatáskörbe tartoznak, itt a központnak csak felügyelő és nevelő tevékenysége érvényesül. Viszont a központ végzi a könyvbeszerzést, katalogizálást, összeállítja az új könyvek jegyzékét, egyben jegyzékeket készít érdeklődési körök szerint is. Ő rendezi az alsófokú könyvtárosi tanfolyamokat vidéke számára, stb. Az az életközelség is, amit számára a könyves autóbuszok biztosítanak, maga azt mutatja, hogy a tájkönyvtár a központosításnak olyan formáját valósította meg, amely nem ejt csorbát a helyi olvasók érdekein. Ellenkezőleg, ezeket az érdekeket olyan mértékben tudja kielégíteni, mint a falusi könyvtár egy másik típusa sem.

A tájkönyvtár abból a kívánságból született meg, amely a falusi olvasót egyenjogúsítani akarta a városival. Ezt az óhajt egyesek egyenesen így fogalmazták: legyen minden könyv hozzáférhető mindenütt. Nos nyilvánvaló,

hogy ilyen követelménynek még a tájkönyvtár sem felelhet meg. Pedig ne felejtjük el, hogy a falusi olvasók közt nagyon igényes önművelők mellett olyanokkal is számolnunk kell, akik az olvasóknak egyenesen a legigényesebb, „kutató” rétegéhez tartoznak. Gondoljunk pl. vidéki papokra, akik komoly tudományos munkát szeretnének végezni. Nem méltányos-e, hogy a könyvtári szervezet rájuk is tekintettel legyen? De nem kívánunk-e ezzel túlsókat?

A tájkönyvtár a falusi könyvtárnak az a szervezete, amely végül meg tudta szüntetni a falusi olvasó szellemileg alárendelt helyzetét és elszigeteltségét. Ezért jelentősége a jövőben is csak növekedni fog. Ez annál biztosabb, mert kétségtelen, hogy a jelenlegi háború után a motorizálás minden vonatkozásban óriási méreteket fog ölteni. Azt is tudjuk, hogy a modern fejlődés egyik fővonása a távolságok eltüntetése, kiküszöbölése. Így csak rajtunk áll, hogy azokat a lehetőségeket, amelyeket korunk népünk felemelésére rendelkezésre bocsát, ne hagyjuk meg lehetőségeknek. Hiszen a „művelt vidék” nem is tartozik éppen legrosszabb hagyományaink közé. Az új Magyarország sok belső válságának épp az volt az oka, hogy túlnyomóan falusi jellegű társadalmunk fölé olyan életkereteket importáltunk, amelyek város lakó népre voltak szabva. Most maga az általános fejlődés jön a segítségünkre. Művelt, öntudatos, magas szellemi szinten álló falusi társadalom megteremtése mindenütt nemzeti érdek; nálunk is az, de nálunk ezen túlmenőleg már szinte országmentés is.

SEBESTYÉN GÉZA

AZ ERDÉLYI SZÁSZOK JUBILEUMA

ATÖRTÉNETKUTATÁS mai állása szerint az erdélyi szászok nem egyszerre, egy csoportban vándoroltak be Magyarországra, amint azt régebben hitték, hanem hosszabb ideig tartott, míg az egyes csoportok — valószínűleg az akkori német birodalomnak különböző tájairól — eljutottak a délkeleti végekre. Lehetséges, hogy egyes kisebb csoportok már előbb is megjelentek, az első nagyobb tömegek azonban II. Géza hívására telepedtek le 1141-től 1161-ig tartó uralkodása alatt. Ezért joggal ünnepelelték 1941-ben a bevándorlás nyolcszázadik évfordulóját. Úgy tudjuk, hogy ebből az alkalomból Brassóban, a romániai német népcsoport politikai vezetőségének jelenlegi székhelyén és a XIII. században a német lovagrenddel bevándorolt barczasági szászok fővárosában nagy ünnepségeket terveztek és készítettek elő. Úgy látszik, az orosz háború miatt az ünneplést békésebb időkre halasztották.

Érdeemes ezzel az évfordulóval nekünk, magyaroknak is foglalkoznunk, nemcsak azért, mert a szászág kisebb része, kb. egyötöde a második bécsi döntés következtében visszakerült Magyarországhoz, hanem azért is, mert ez a régóta itt élő és kiváló kulturális eredményeket felmutató népcsoport a trianoni békéig közel nyolc évszázadon át osztozott jóban-rosszban a magyarsággal. Hajdan a tatárjárás és a török idők harcai, a közelmúltban az 1914—1918-as világháború a két népet elválaszthatatlanul összekapcsolta és e közös nagy élmények emlékét nem törölhetik el a szomorú emlékű medgyesi határozatok sem (1919). Amit akkor, az összeomlás zűrzavarában Medgyesen, vagy máshol mondtak és tettek, az nem kerül az illető népek történelmének legdicsebb lapjaira és jobb, ha a feledés fátylát borítjuk rája.

Eseményekben dús napjainkban jó néha bizonyos tényeket újra emlékeztetünkbe idézni. Eddig is tudtuk, hogy a szászok régóta itt élnek országunk-